

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ECOCCI

پتانسیل های تجاری کشورهای عضو اکو در یک نگاه (جمهوری اسلامی پاکستان)

تهیه و تنظیم: کمیته ایرانی اتاق بازرگانی و صنعت اکو
(روابط عمومی و انتشارات)
مهرماه ۱۳۹۶

ویژگی های جغرافیایی-اقتصادی:

پاکستان با نام رسمی «جمهوری اسلامی پاکستان» (به زبان اردو: اسلامی جمهوری پاکستان)، کشوری در جنوب غربی آسیا است و پایتخت آن اسلام‌آباد نام دارد.

این کشور در جنوب مرز آبی هزار کیلومتری با دریای عمان دارد و از غرب با ایران، از شمال با افغانستان، از شرق با هندوستان، و از شمال شرق با جمهوری خلق چین هم‌مرز است. ناحیه کشمیر مورد ادعای هندوستان و پاکستان است. هر دو کشور هند و پاکستان به طور جداگانه بخش‌هایی از این منطقه را اداره می‌کنند و این مناطق توسط خط کنترل از هم جدا شده‌اند.

دین رسمی پاکستان اسلام است و در میان کشورهای اسلامی، دومین کشور از نظر تعداد مسلمانان محسوب می‌شود. این کشور در سال ۱۹۴۷ به عنوان یک دولت و کشور جدید از هند مستقل شد. در سال ۱۹۷۱ جنگ داخلی به جدایی پاکستان شرقی با نام بنگلادش از این کشور منجر شد. این منطقه تاریخچه کهنی از زندگی و تمدن را داراست که شامل تمدن دره سند می‌شود. از زمان استقلال، پاکستان دوره‌های رشد نظامی و اقتصادی و همچنین بی‌ثباتی را همگام با جدا شدن بنگلادش از خود، تجربه کرده‌است. پاکستان از لحاظ بزرگی نیروهای مسلح در رده هفتم جهان است و تنها کشور اسلامی دارنده جنگ‌افزار هسته‌ای می‌باشد.

جمعیت پاکستان در آگوست ۲۰۱۷ بیش از ۱۹۷ میلیارد نفر می‌باشد.^۱ پاکستان هم از نظر زبانی و قومی و هم از نظر جغرافیایی کشور متنوع است. اردو زبان‌های رسمی این کشور، اسلام‌آباد پایتخت و کراچی بزرگترین شهر پاکستان است.

¹ <http://www.worldometers.info/world-population/pakistan-population/>

دومین کوه بلند جهان، کی ۲

پهناوری پاکستان معادل ۷۹۶,۰۹۵ کیلومتر مربع است. نواحی شرق آن بر روی فلات هند و نواحی غربی و شمالی بر روی فلات ایران و سرزمین اوراسیا قرار گرفته است. ۱۰۴۶ کیلومتر مرز آبی با دریای عمان از طرف جنوب دارد و از سوی غرب با افغانستان ۵۲۳ کیلومتر و از طرف شمال شرق با چین ۲۹۱۲ کیلومتر از طرف شرق با هند و ۹۰۹ کیلومتر از طرف جنوب غرب با ایران مرز دارد.

در این کشور انواع ویژگی‌های طبیعی از سواحل شنی مردابی و باتلاق‌های دارای حرا در ساحل جنوبی گرفته تا جنگل‌های معتدل و مرطوب حفاظت شده و قلمروهای یخی کوه‌های (هیمالیا) قراقروم، هندوکش در شمال همگی به چشم می‌خورند. هر ساله قسمت‌های شمالی پاکستان شمار زیادی جهانگرد خارجی را به خود جلب می‌کنند.

آب وهوا نیز به همین روال متفاوت است؛ زمستان‌های سرد و تابستان‌های گرم در شمال و آب و هوای معتدل در جنوب که متأثر از تأثیر اقیانوس هند است.

جدول (۱) - اطلاعات اساسی پاکستان ۲۰۱۶

تولید ناخالص داخلی PPP (میلیارد دلار)	درآمد سرانه (دلار)	نرخ تورم (درصد)	حجم سرمایه گذاری خارجی (میلیارد دلار)	محصولات عمده کشاورزی	محصولات عمده صنعتی	محصولات عمده معدنی
۹۳۱	۵۰۰۰	۴,۵	۲۹	پنبه، گندم، برنج، نیشکر، میوه ها، سبزیجات، شیر، گوشت گاو و گوسفند، تخم مرغ	منسوجات و پوشاک، فرادآورده های غذایی، محصولات دارویی، مصالح ساختمانی، محصولات کاغذی، کود، میگو	غال سنگ، گچ، سنگ آهک، سنگ آهن، کرومیت، دولویت، سنگ مرمر، سولفور، سیلیکا، گاز طبیعی، نفت، مس

<http://eng.tpo.ir>

شبکه راه ها:

یکی از جدی ترین مسائل پاکستان شبکه راه های ارتباطی این کشور می باشد که تا حال مشکلات زیادی را در ترابری و ارتباطات به وجود آورده است. طول شبکه راه آهن این کشور حدود ۳۰۰۰ کیلومتر است. فاصله بخشی از ریل های آن از استانداردهای بین المللی بیشتر است. شبکه راه آهن سراسری این کشور به هفت قسمت تقسیم می شود. کراچی، لاهور، مولتان، کویته، پیشاور، راولپندی و سکر محل های انشعاب خطوط راه آهن پاکستان می باشد. طول آبراه های داخلی این کشور ۱۸۵۰ کیلومتر است، بزرگترین بندر آن کراچی و دومین بندر که از سال ۱۹۸۰ م در ساحل دریای مکران مورد بهره برداری قرار گرفت، محمدین قاسم نام دارد. شرکت کشتیرانی ملی پاکستان در زمینه بهره برداری از راه های آبی فعال است. توجه و تجهیز بنادر و گسترش تاسیسات بندری همزمان با توسعه شبکه راه ها باید مورد توجه قرار گیرد. راه های زمینی این کشور اهمیت خاصی دارد. بزرگراه ۸۰۰ کیلومتری قره قوم که ایالت سین کیانگ را از طریق کوهستان های بلند و دره هنزه کشمیر به اسلام آباد می پیوندد، از جمله بزرگراه های مهم این کشور می باشد.

جدول (۲) - اقلام عمده بازرگانی و کشورهای عمده طرف تجارت پاکستان

منسوجات (پوشاک، روتختی، پارچه های پنبه ای، نخ)، برنج، مصنوعات چرمی، لوازم ورزشی، مواد شیمیایی، مصنوعات، فرش، گلیم	اقلام عمده صادراتی به جهان:
نفت، مشتقات نفتی، ماشین آلات، پلاستیک، تجهیزات حمل و نقل، روغن خوراکی، کاغذ و مقوا، آهن و فولاد، چای	اقلام عمده وارداتی از جهان:
آمریکا، چین، امارات، افغانستان، انگلیس، آلمان	شرکای صادراتی پاکستان:
چین، امارات، عربستان، اندونزی، آمریکا، ژاپن، کویت، هند، آلمان	شرکای وارداتی پاکستان:
گاز های نفتی و هیدروکربور های گازی، پوست خام د باغی نشده، ترانسفورمورها، مصنوعات پلاستیکی، نخود رسمی، کاشی و سامیک، سیب درختی، کف پوشهای سینتتیک یا مصنوعی، پلی اتیلن	اقلام عمده صادراتی ایران به پاکستان:
برنج، دانه کنجد، گوشت، میوه، منسوجات، وسیله نقلیه آب، قوطی و حلب، چرخ خیاطی، اشیاء مورد استفاده در دندانپزشکی	اقلام عمده وارداتی ایران از پاکستان:

منبع: <http://eng.tpo.ir> / <http://www.trademap.org>

اقتصاد پاکستان به شکل عمده بر روی کشاورزی تمرکز دارد و سهم این بخش در تولید ناخالص ملی نزدیک به ۳۳ درصد ثبت شده است.

یکی از شبکه های مهم وسیع آبیاری جهان که از رود «سند» و شعبه های پنجگانه آن نشات گرفته و نزدیک به ۱۹ میلیون و ۴۰۰ هزار هکتار از اراضی را آبیاری می کند، در پاکستان واقع شده است.

اقتصاد پاکستان در حوزه صنعت، در دو بخش خصوصی و دولتی متمرکز است و دولت کنترل بسیاری از صنایع پایه از قبیل ذوب آهن، فولاد سازی، صنایع سنگین، شیمیایی، پتروشیمی، تراکتورسازی و نیروگاه ها و تجهیزات برق را در اختیار دارد. صنایع نساجی به عنوان صنعت عمده پاکستان محسوب می شود که صادرات آن نزدیک به ۱۲ میلیارد دلار برای این کشور ارزش آوری

داشته ورقم ۱۲ میلیارد دلار ارز حاصل از فعالیت کارگران پاکستانی مقیم خارج، قسمت اعظم درآمدهای ارزی این کشور را دربر می گیرد.

دولت پاکستان از سال ۱۹۷۸ میلادی (۱۳۵۷) دو منطقه آزاد تجاری- صنعتی در کراچی و لاهور تاسیس کرده که نزدیک به ۴۰ کشور خارجی به سرمایه گذاری در این مناطق اقدام کرده اند.

جایگاه پاکستان در شاخصهای منتخب جهانی

رتبه	شاخص
۱۴۴ (در میان ۱۹۰ کشور)	سهولت در کسب و کار (DB2017)
۱۲۲ (در میان ۱۳۸ کشور)	رقابت پذیری جهانی (۲۰۱۶)
۲۳ (در میان ۱۳۸ کشور)	اندازه بازار داخلی (۲۰۱۶)
۷۵ (در میان ۱۴۳ کشور)	رقابت پذیری صنعتی (۲۰۱۶)
۱۲۲ (در میان ۱۳۶ کشور)	توانمندی تجاری (۲۰۱۶)

منبع: گزارش بررسی پتانسیل های صادراتی ایران به کشور پاکستان (اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران؛ معاونت بررسیهای بازرگانی- دی ماه ۱۳۹۵)

جدول (۳)- مبادلات تجاری پاکستان با جهان از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۶ (ارزش: میلیون دلار)

سال	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶
صادرات	۲۴۶۱۴	۲۵۱۲۰	۲۴۷۲۲	۲۲۰۸۹	۲۰۵۳۴
واردات	۴۳۸۱۳	۴۳۷۷۵	۴۷۵۴۴	۴۳۹۸۹	۴۶۹۹۸
مجموع حجم کل	۶۸۴۲۷	۶۸۸۹۵	۷۲۲۶۶	۶۶۰۷۸	۶۷۵۳۲

منبع: <http://www.trademap.org>

جدول (۴)- مبادلات تجاری پاکستان با کشورهای عضو او آو از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۶

ارزش: میلیون دلار

سال	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶
صادرات	۲۳۶۶	۲۰۵۹	۱۷۴۰
واردات	۷۹۲	۸۷۶	۱۰۰۳
مجموع حجم کل	۳۱۵۸	۲۹۳۵	۲۷۴۳

منبع: <http://www.trademap.org>

جدول (۵) - مبادلات تجاری ایران و پاکستان از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۶ ارزش: میلیون دلار

سال	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶
واردات پاکستان از ایران	۱۲۰	۱۶۷	۱۸۵	۲۶۱	۳۲۳
صادرات پاکستان به ایران	۱۴۱	۶۲	۴۳	۳۲	۳۵
مجموع حجم کل تجارت فیما بین ایران و پاکستان	۲۶۱	۲۲۹	۲۲۸	۲۹۳	۳۵۸

منبع: <http://www.trademap.org>

حجم تجارت پاکستان با جهان طی سالهای ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۴ سود داشته و پس از نزول بیش از ۶ میلیاردی دوباره طی سال های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۶ سود در حجم تجارت را تجربه کرده است.

این در حالیست که چنانچه از داده های موجود نتیجه گیری میشود حجم تجارت پاکستان با اکو طی دوره ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۶ همواره رو به کاهش بوده است.

پاکستان دارای نیروهای بالقوه طبیعی و اقتصادی مناسبی برای توسعه بخش کشاورزی است. عوامل زیر باعث این پتانسیل در کشور پاکستان شده اند:

- ۱ - وجود رود سند که حدود نیمی از طول رود در پاکستان جاری است و نقش بسزایی در توسعه اقتصادی کشور دارد.
- ۲ - مناسب بودن آب و هوا، خاک، مقدار باران و سایر شرایط طبیعی لازم برای کشت محصولات در بخش های وسیعی از کشور.
- ۳ - وجود جلگه های حاصلخیز سند و پنجاب، و رودهای پرآب که باعث شده است کشتزارها در دره سند بسیار فشرده باشند و مهمترین محصولات کشاورزی پاکستان از این دره تامین شود.
- ۴ - احداث کانال های متعدد آبرسانی که باعث شده است اراضی وسیعی به زیر کشت درآیند.

پاکستان به کمک عوامل طبیعی و اقتصادی مساعد توانسته است یکی از سه قطب عمده تولید غلات در آسیا باشد. تولید فرآورده های کشاورزی این کشور به آهستگی رو به افزایش است. از نظر کشاورزی، پاکستان به دلیل دسترسی به جلگه های پیوسته و وسیع، رودهای پرآب همیشگی و نوع خاک آن دارای امتیازهای خاصی است مشروط بر این که شیوه های مناسب زراعی به طور گسترده مورد استفاده قرار گیرد لذا پاکستان در برنامه های رشد اقتصادی سعی فراوانی برای جبران کمبودهای طبیعی خود از جمله منابع انرژی و بهبود وضع کشاورزی برای جوابگویی به نیاز جمعیت رو به تزاید و بالا بردن سطح معیشت مردم از طریق توجه به بخش کشاورزی و صنعت دارد.

در میان محصولات کشاورزی تولید نیشکر و گندم نسبت به جمعیت فزونی دارد. بالا بودن میزان تولید این دو محصول به خاطر کوشش هایی است که این کشور در زمینه احداث کانال های آبیاری، به کارگیری اصول به زراعی و وسایل کشاورزی ماشینی جدید و توسعه زمین های زیرکشت انجام داده است که بدون تردید آینده ای امیدبخش دارد.

صنعت مهم دیگری که در گذشته از دسترسی خارجی محروم مانده است، هوافضا است. تیپ های مختلف توپخانه در ارتش از پیش به گسترده شدن میزان مهمات نظامی پاکستان کمک کرده اند. خبرهایی از احتمال مشارکت عمومی یا خصوصی در برنامه های آینده موشکی به گوش می خورد که می تواند با برنامه فضایی پاکستان همراه شود؛ زیرا توانایی های کنونی این کشور شامل موشک های

بالتستیک میان برد و تحقیقاتی بر روی موشکهای بالتستیک قاره‌پیما می‌شوند. رویکرد ساختاری برای استفاده از این توانایی‌های هوافضایی ممکن است باعث رونق سریعتر اقتصادی پاکستان شود زیرا صنعت هوانوردی پیش تر هم شاهد رشد چشمگیری در سالهای گذشته بوده است که با حضور شرکت‌های هواپیمایی متعددی همراه بوده است.

کل حجم واردات پاکستان در سال ۲۰۱۶ برابر با حدود ۴۷ میلیارد دلار بوده که از این رقم، بیشترین واردات از مبادی چین (۱۳,۶ میلیارد دلار)، امارات (۶,۲ میلیارد دلار)، اندونزی (۳,۰۸ میلیارد دلار)، آمریکا (۲ میلیارد دلار)، ژاپن (۱,۹۶ میلیارد دلار)، عربستان سعودی (۱,۸۴ میلیارد دلار)، هند (۱,۶۴ میلیارد دلار)، کویت (۱,۶۴ میلیارد دلار) بوده است.

پاکستان یکی از اعضای سازمان همکاری های اقتصادی (اكو):

سازمان همکاری های اقتصادی (ECO) یک سازمان منطقه‌ای بین دولتهاست. پیشینه تاسیس سازمان همکاری اقتصادی (اكو) به سال ۱۹۶۲ باز می‌گردد که سه کشور ایران، ترکیه و پاکستان سازمان همکاری منطقه ای برای توسعه (RCD) را تاسیس نمودند که تا سال ۱۹۷۹ فعالیت می نمود؛ تا اینکه در سال ۱۹۸۵ با همکاری ایران، پاکستان و ترکیه، سازمان همکاری های اقتصادی (اكو) پایه گذاری و در سال ۱۹۹۲ با پیوستن کشورهای ازبکستان، پاکستان، قزاقستان، قرقیزستان، ترکمنستان، تاجیکستان و افغانستان تعداد کشورهای عضو به عدد ۱۰ رسید.

با وجود نوبا بودن اكو، این سازمان موفقیت‌هایی در سطح منطقه و جهان داشته ولی در عین حال سازمان اكو تاکنون با مشکلات متعددی برای دستیابی به اهداف و برنامه‌هایش مواجه بوده است.

موافقتنامه های مختلفی در این سازمان به امضاء رسیده که در پروسه اجرایی شدن با مشکلاتی مواجه شده و عملیاتی نشده اند. در قالب همکاری های منطقه ای اكو، جمهوری پاکستان موافقتنامه های زیر را امضاء نموده است و به جز موافقتنامه اكو تا مابقی عملیاتی شده اند.

- موافقتنامه تسهیل صدور روادید اكو

- موافقتنامه چارچوب تجارت ترانزیتی اكو

- موافقتنامه تجاری اكو ECOTA

- موافقتنامه بانک توسعه و تجارت اكو

بررسی پتانسیل افزایش تجارت فیما بین جمهوری پاکستان و کشورهای عضو اكو:

چنانچه در ارقام مندرج در این گزارش دیده می شود حجم کل تجارت پاکستان در سال ۲۰۱۷ برابر با ۶۷۵۳۲ میلیون دلار بوده است که از این رقم تنها ۲۷۴۳ میلیون دلار آن با منطقه اكو بوده که چیزی در حدود ۴ درصد می باشد.

آنچه مسلم است اینکه پتانسیل تجارت جمهوری پاکستان (در بررسی ما پتانسیل واردات این کشور از منطقه اكو) بیش از رقم محقق شده در سال ۲۰۱۶ می باشد. در این پژوهش، پتانسیل تجارت پاکستان از منطقه اكو در اقلام عمده وارداتی این کشور مورد بررسی

قرار گرفته است. به همین منظور، در هر یک از این اقلام، ارزش کل واردات پاکستان به تفکیک ارزش واردات این کشور از کشورهای عضو اکو و دیگر کشورهای جهان استخراج شده و در مقابل به ارزش صادرات دیگر کشورهای عضو اکو از این کالاها اشاره شده است. در مرحله بعد، با مقایسه رقم واردات پاکستان از کشورهای غیراکو و رقم صادرات کشورهای عضو اکو به جهان در هر یک از اقلام مورد بررسی، می توان نتیجه گیری کرد که با اولویت بخشیدن کشورهای اکو بجای کشورهای غیراکو بعنوان طرف صادرکننده به پاکستان، می توان به افزایش حجم تجارت درون منطقه ای اکو کمک کرد.

طی بررسی های نیازسنجی تجاری در منطقه اکو، با بررسی ۲۰ قلم کالای برتر وارداتی پاکستان در سال 2016 (از نظر ارزش واردات)، رقم کل واردات این کشور در سال ۲۰۱۶ در ۲۰ قلم کالای برتر وارداتی آن، تقریباً برابر با 39.4 میلیارد دلار بدست آمده است که از این رقم، تنها ۶۵۸,۷ میلیون دلار (۱,۷ درصد) آن از منطقه اکو وارد شده است. از طرف دیگر، سایر کشورهای عضو اکو به میزان حدود ۴۷ میلیارد دلار صادرات از این ۲۰ قلم به جهان داشته اند که اگر پاکستان از این پتانسیل تجاری منطقه اکو استفاده می کرد، ۱۰۰ درصد تجارت این کشور در ۲۰ قلم کالای برتر وارداتی اش با منطقه اکو انجام می گرفت.

ارقام: به هزار دلار

جدول (۶) - لیست ۲۰ قلم کالای برتر وارداتی پاکستان در سال ۲۰۱۶

کد کالا	توضیحات	ارزش واردات پاکستان	کشورهای اکویی صادرکننده به پاکستان	رقم واردات از کشورهای غیر اکویی صادرکننده به پاکستان	توانمندی های دیگر کشورهای اکو بمنظور جایگزینی
'27	Mineral fuels, mineral oils and products of their distillation; bituminous substances; mineral ...	9,528,766	Iran(193,161) Afghanistan(57,254) Turkey (2,138) Sum= 252,553	9,276,213	Kazakhstan(22,224,961) Turkmenistan(6,435,985) Uzbekistan(813,676) Kyrgyzstan(48,949) Azerbaijan(11,532,661) Sum= 41,166,232
'84	Machinery, mechanical appliances, nuclear reactors, boilers; parts thereof	5,831,518	Turkey(64,887) Afghanistan(2,611) Iran(392) Turkmenistan(137) Uzbekistan(98) Azerbaijan(63) Sum=68,188	5,763,330	Kazakhstan(247,240) Kyrgyzstan(30,927) Tajikistan(10,104) Sum= 288,271
'85	Electrical machinery and equipment and parts thereof; sound recorders	4,431,285	Turkey(24,067) Afghanistan(206) Kazakhstan(14) Iran(6) Sum= 24,294	4,406,991	Uzbekistan(36,826) Kyrgyzstan(23,235) Azerbaijan(11,890) Tajikistan(3,348) Turkmenistan(1,274)

Sum= 76,573				and reproducers, television ...	
Kazakhstan(2,750,895) Kyrgyzstan(16,161) Azerbaijan(11,875) Uzbekistan(3,297) Tajikistan(412) Turkmenistan(3) Sum= 2,782,643	2,711,198	Afghanistan(27,354) Iran(15,691) Turkey(1,774) Sum= 44,819	2,756,017	Iron and steel	'72
Kyrgyzstan(55,127) Uzbekistan(30,137) Azerbaijan(10,775) Tajikistan(10,005) Turkmenistan(3,556) Sum= 109,600	2,097,551	Turkey(2,930) Kazakhstan(432) Iran (426) Afghanistan(109) Sum= 3,897	2,101,448	Vehicles other than railway or tramway rolling stock, and parts and accessories thereof	'87
Kazakhstan(27,921) Uzbekistan(26,990) Afghanistan(1,887) Kyrgyzstan(588) Sum= 57,386	1,938,364	Iran(5,046) Turkey(607) Azerbaijan(18) Tajikistan(8) Sum=5,679	1,944,043	Organic chemicals	'29
Azerbaijan(124,427) Kazakhstan(80,795) Tajikistan(3,944) Sum= 209,166	1,915,475	Turkey(15,392) Iran (6,053) Uzbekistan(934) Turkmenistan(173) Afghanistan(67) Kyrgyzstan(19) Sum= 22,638	1,938,113	Plastics and articles thereof	'39
Kazakhstan(64,194) Azerbaijan(6,483) Iran(911) Turkmenistan(853) Uzbekistan (213) Tajikistan (76) Kyrgyzstan (44) Sum= 72,774	1,926,968	Turkey (1,068)	1,928,036	Animal or vegetable fats and oils and their cleavage products; prepared edible fats; animal ...	'15
Kazakhstan (203,041) Uzbekistan (21,626) Turkmenistan (2,324) Tajikistan (1,786) Kyrgyzstan (1,667) Sum= 230,044	1,041,226	Afghanistan (4,344) Turkey (1,294) Iran (938) Azerbaijan (56) Sum= 6,632	1,047,858	Oil seeds and oleaginous fruits; miscellaneous grains, seeds and fruit; industrial or medicinal ...	'12

Azerbaijan (126,096) Kyrgyzstan (62,169) Tajikistan (10,714) Turkmenistan (1,637) Sum= 200,616	873,720	Afghanistan (48,812) Iran (8,157) Turkey (4,273) Kazakhstan (700) Uzbekistan (412) Sum= 62,354	936,074	Edible vegetables and certain roots and tubers	'07
Kazakhstan (171,069) Azerbaijan (14,725) Uzbekistan (7,428) Turkmenistan (5,772) Tajikistan (5,625) Kyrgyzstan (2,885) Sum= 211,504	721,173	Turkey (9,406) Iran (776) Afghanistan (25) Sum= 10,207	731,380	Articles of iron or steel	'73
Uzbekistan (1,646) Azerbaijan (1,276) Kazakhstan (459) Tajikistan (147) Kyrgyzstan (70) Turkmenistan (33) Sum= 3,631	717,675	Turkey (3,929) Iran (183) Afghanistan (4) Sum= 4,116	721,791	Man-made filaments; strip and the like of man-made textile materials	'54
Kazakhstan (84,993) Kyrgyzstan (19,855) Iran (536) Sum= 105,384	611,023	Afghanistan (57,812) Turkmenistan (23,017) Tajikistan (18,894) Turkey (7,191) Uzbekistan (1,311) Azerbaijan (6) Sum = 108,231	719,254	Cotton	'52
Kyrgyzstan (5,490) Azerbaijan (4,842) Kyrgyzstan (2,921) Uzbekistan (623) Turkmenistan (482) Afghanistan (122) Sum= 14,480	711,320	Turkey (7,635) Iran (20) Sum = 7,655	718,975	Miscellaneous chemical products	'38
Uzbekistan (2,776) Azerbaijan (926) Kyrgyzstan (297) Afghanistan (224) Turkmenistan (198) Tajikistan (55) Sum= 4,476	706,142	Turkey (8,608) Iran (477) Kazakhstan (7) Sum = 9,092	715,234	Pharmaceutical products	'30
Uzbekistan (11,533) Iran (7,591) Kazakhstan (346) Kyrgyzstan (164) Tajikistan (142)	682,320	Turkey (4,723)	687,043	Man-made staple fibres	'55

Turkmenistan (126) Azerbaijan (97) Afghanistan (42) Sum= 20,041					
Kazakhstan (27,494) Kyrgyzstan (14,132) Azerbaijan (8,393) Uzbekistan (3,794) Turkmenistan (1,393) Afghanistan (703) Tajikistan (353) Sum= 56,232	679,614	Turkey (4,294) Iran (41) Sum= 4,335	683,949	Optical, photographic, cinematographi c, measuring, checking, precision, medical or surgical ...	'90
Turkey (970,379) Turkmenistan (219,584) Kazakhstan (69,628) Azerbaijan (7,686) Afghanistan (27) Sum= 1,267,304	658,233	Iran (14600)	672,833	Ships, boats and floating structures	'89
Uzbekistan (8,165) Azerbaijan (5,417) Kyrgyzstan (427) Turkmenistan (144) Tajikistan (40) Sum= 14,193	630,160	Afghanistan (2,115) Iran (1,978) Kazakhstan (68) Turkey (60) Sum= 4,221	634,381	Coffee, tea, mate and spices	'09
Kazakhstan (9,364) Kyrgyzstan (2,661) Tajikistan (1,264) Azerbaijan (702) Uzbekistan (289) Afghanistan (40) Sum= 14,320	575,147	Turkey (4,290) Iran (3,167) Turkmenistan (3) Sum= 7,460	582,607	Rubber and articles thereof	'40
46,904,870	38,654,343	658,762	39,313,105		

منبع: <http://www.trademap.org>

قابل توجه اینکه این ۲۰ قلم کالای عمده وارداتی جمهوری پاکستان حدود ۶۰ درصد از کل واردات این کشور را در سال ۲۰۱۶ تشکیل داده است.

با بررسی اطلاعات مندرج در جدول شماره (۶)، مشاهده می شود که پاکستان ۲۰ کالای برتر وارداتی خود را بطور عمده از کشورهای چین، انگلستان، اوکراین، آلمان، ایتالیا، روسیه، ایران، ترکیه و قزاقستان وارد کرده است.

حضور روسیه و اوکراین در میان کشورهای عمده صادرکننده به جمهوری آذربایجان، به دلیل وجود موافقتنامه تجارت آزاد جامعه کشورهای مستقل مشترک المنافع، با جمهوری آذربایجان است. حضور ایران و ترکیه در میان کشورهای عمده صادرکننده نیز به دلیل وجود موافقتنامه تجارت ترجیحی بین کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی (اگو) است که ترکیه و جمهوری آذربایجان

عضو آن هستند. لذا اهمیت عضویت در موافقت‌نامه‌های تجاری و تجارت ترجیحی با سایر کشورها، در زمینه صادرات این سه کشور به جمهوری آذربایجان مشهود است.

بمنظور ارتقاء تجارت درون منطقه ای اکو و گسترش واردات پاکستان از کشورهای عضو اکو، با توجه به قرابت فرهنگی و نزدیکی این کشورها، تاکید بر اجرایی شدن موافقتنامه های تجاری دو و چند جانبه میان پاکستان و این کشورها از جمله مسائلی هستند که باید به عنوان پیش شرط های افزایش روابط تجاری مورد بررسی قرار گیرند.

در ادامه به برخی موارد مهم در گسترش سطح همکاری‌های تجاری- بازرگانی کشورهای عضو اکو با پاکستان اشاره می شود.

بررسی روند سرمایه گذاری خارجی پاکستان – طی سال های 2011 تا 2016 (میلیون دلار)

سال	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ورودی سرمایه	۱۱۶۲	۸۵۹	۱۳۳۳	۱۸۶۷	۱۲۸۹	۲۰۰۶
خروجی سرمایه	۳۵	۸۲	۲۱۲	۱۲۲	۲۵	۵۲

http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2017_en.pdf

همانطور که دیده می شود روند سرمایه گذاری خارجی انجام شده در پاکستان در بیشتر سال ها روند صعودی را طی کرده است و در سال ۲۰۱۶ نسبت به سال ۲۰۱۵ رشد بیش از ۵۰ درصدی را تجربه کرده است.

امروزه که همکاری های منطقه یی و یک پارچگی منطقه یی به مثابه تجربه ای کوچک از آزادسازی اقتصادی در دستور کار بسیاری از دولت ها قرار گرفته است، سازمان همکاری اقتصادی (اكو) كه به لحاظ پتانسیل های اقتصادی و منابع غنی و سرشار مهم ترین سازمان همکاری در منطقه محسوب می شود، مورد توجه قرار گرفته است. در این میان بخش تجارت خارجی اكو از اهمیت کلیدی برخوردار است و می تواند نقش تعیین کننده ای در تعیین جهت و موقعیت کلی توسعه ی اقتصادی منطقه داشته باشد.

در راستای ارتقاء تجارت درون منطقه ای اكو، در این پژوهش ضمن بررسی اقلام عمده وارداتی پاکستان بعنوان یکی از اعضای اكو، نتیجه گیری شد چنانچه حداقل در ۲۰ قلم کالای برتر وارداتی پاکستان كه در این پژوهش مورد اشاره قرار گرفته اند، این کشور بجای واردات این اقلام از خارج منطقه اكو، باتوجه به پتانسیل های موجود در منطقه اكو، اقدام به واردات آنها از دیگر کشورهای عضو اكو نماید، كل واردات پاکستان حداقل در بیست قلم برتر وارداتی اش میتواند از منطقه اكو وارد شود.

این افزایش در حجم تجارت درون منطقه ای پاکستان، می تواند منجر به رشد نسبت حجم تجارت درون منطقه ای اكو از كل تجارت این منطقه شود. در این راستا، توصیه می شود اتاق بازرگانی پاکستان با بسترسازی كه توسط مقامات دولتی آن کشور به انجام می رساند، به تحقق این اهداف كمك نماید.

- <http://www.e-unwto.org/content/r13521/fulltext.pdf>
- <http://www.ethnologue.com/country/pak>
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Pakistan>
- <http://eng.tpo.ir>
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
- <http://data.worldbank.org/indicator>
- <http://www.trademap.org>
- <http://www.ecosecretariat.org/in2.htm>
- <http://fa.wikipedia.org/wiki/>
- <http://www.photius.com/ranking>
- [UNCTAD, world investment report, 2013](#)
- www.intracen.org
- [CIA - The World Factbook – Pakistan](#)
- <http://www.rbcnews.com/free/20070403193147.shtml>
- <http://www.pbs.gov.pk/content/all-reports-and-publications>